

Abstract

The main purpose of the obligations is to reach the recipients and fulfill the contractual obligations. In this regard, it is possible that both parties to the contract mention the guarantee of performance of the breach of obligation in the provisions of the contract, or to leave it silent and concise. On the other hand, the legislator has provided special performance guarantees in order to regulate the actions of the parties. Sanctions imposed by the Security Council, the European Union, and the United States generally prohibit exchanges, activities, and services to Iran and Iranian individuals. These sanctions have been carefully regulated by law, and efforts have been made to prohibit or restrict as much as possible all activities and measures that could be circumvented. These sanctions rules each have a territory in which they apply. Carrying out internal exchanges and contracts, including sanctions, requires the violation and circumvention of sanctions and is invalid in the sanctioning legal system due to opposition to the rules of jurisprudence. The importance of recognizing the legality or non-legitimacy of sanctions, as well as the increasing use of this method by powerful countries against countries, shows the need to investigate this issue. Of course, in the midst of the silence and indifference of the United Nations, the Islamic Republic of Iran can initiate a process of open protest against the illegal procedure of sanctions. The characterization of the rules of international law in the discussion of the guarantee of enforcement in national legal systems and the idea of coercion as an integral part of it has provided a good ground for creating doubts about the position of the international legal system. Failure to perform the contract on time, which is a real breach of contract, has performance guarantees to secure the lost benefits. Violation is guaranteed when the person required to comply with the sanctions directly violates the relevant prohibition. But bypass refers to actions that are indirectly used to perform the intended exchange. UN Security Council sanctions, EU sanctions and US sanctions have enforcement guarantees to enforce their rules. The guarantee of concluding a contract in these areas is the invalidity and invalidity of the contract, which we will examine in this article.

بررسی ضمانت اجرای نقض و دور زدن تحریمها از منظر حقوق بین المللعباس جعفر زاده^۱ابومحمد عسگرخانی^۲محمود رضا محمد طاهری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۶/۱

چکیده

هدف اصلی تعهدات، رسیدن به عوضین و انجام تعهدات قراردادی است. در این راستا این احتمال وجود دارد که هر دو طرف قرارداد ضمانت اجرای نقض از تعهد را در مفاد عقد ذکر کند، و یا اینکه به سکوت و اجمال از آن بگذارند. از طرفی قانونگذار نیز جهت نظم بخشیدن به اعمال طرفین ضمانت اجرای خاصی را پیش بینی کرده است. تحریم های ایجاد شده توسط شورای امنیت، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا به طور کلی انجام مبادلات، فعالیت ها و خدمات به ایران و اشخاص ایرانی را منع می کنند. این تحریم ها از جهت قانونی، با دقت تنظیم شده و سعی شده که همه ی فعالیت ها و اقداماتی که جهت دور زدن تحریم ها ممکن بوده را، تا حد امکان ممنوع یا محدود سازد. این مقررات تحریمی هر کدام دارای قلمروی هستند که در آن حوزه اعمال می شوند. انجام مبادلات و قراردادهای داخل در شمول تحریم، مستلزم نقض و دور زدن تحریمها بوده و در نظام حقوقی تحریم کننده به دلیل مخالفت با قواعد آمره بی اعتبار است. اهمیت پی بردن به قانونی بودن یا نبودن تحریم و همچنین استفاده روز افزون کشورهای قدرتمند از این روش علیه کشورها ضرورت بررسی و کنکاش در این مسئله را نشان می دهد. البته در میان سکوت و بی توجهی سازمان ملل، جمهوری اسلامی ایران می تواند آغازگر روند اعتراض آشکار به رویه غیرقانونی تحریم ها باشد. متصف ساختن قواعد حقوق بین الملل به بحث ضمانت اجرا در نظامهای حقوقی ملی و اندیشه اجبار به عنوان بخش جدایی ناپذیر آن زمینه‌ی مناسبی در ایجاد تشکیک نسبت به جایگاه نظام حقوق بین الملل فراهم آورده است. عدم اجرای قرارداد در موعد مقرر، که نقض واقعی قرارداد محسوب می گردد، دارای ضمانت های اجرایی در جهت تأمین منافع زیان دیده است. ضمانت اجرای نقض مربوط به زمانی است که شخص ملزم به رعایت تحریم ها به طور مستقیم اقدام به زیر پا گذاشتن ممنوعیت مربوطه می شود. اما دور زدن ناظر به اقداماتی است که به طور غیر مستقیم برای انجام مبادله مورد نظر بکار می رود. تحریم های شورای امنیت سازمان ملل متحد، تحریم های اتحادیه اروپا و تحریم های متحده آمریکا برای تضمین اجرای مقررات خود دارای ضمانت اجرایی هستند. ضمانت اجرای انعقاد قرارداد در این حوزه ها بطلان و عدم اعتبار قرارداد است که در این مقاله به بررسی آنها می پردازیم.

کلید واژه: ضمانت اجرای نقض، تحریم، حقوق بین الملل.

^۱ دانشجوی دکتری حقوق بین الملل عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات متحده عربی، ایران^۲ استادیار گروه حقوق بین الملل عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات متحده عربی، ایران^۳ استادیار گروه حقوق بین الملل عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات متحده عربی، ایران

تحریم کشورها با بهانه‌های مجعول و بر ساخته رسانه‌ای از جمله نقض حقوق بشر، حمایت از تروریسم، توسعه، تسلیحات نظامی یا کشتار جمعی، تولید یا تجارت مواد مخدر و... از اساس اقدامی در تضاد با حقوق بین‌الملل و ناقض مسئولیت کشورها مبنی بر احترام بر اصل استقلال سایر دولت - ملت‌ها است.^۱

تحریم‌های شورای امنیت، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا به طور کلی انجام مبادلات، فعالیت‌ها و خدمات به ایران و اشخاص ایرانی (دولت ایران) منع می‌کنند. انجام این مبادلات و ارائه فعالیت و خدمات به اشخاص و کشورهای دیگر غیر از کشور اشخاص هدف مجاز است. این مقررات تحریمی هر کدام دارای قلمروی هستند که در آن حوزه اعمال می‌شوند.

انجام مبادلات و قراردادهای داخل در شمول تحریم، مستلزم نقض و دور زدن تحریم‌ها بوده و در نظام حقوقی تحریم‌کننده به دلیل مخالفت با قواعد آمره بی‌اعتبار است. در این مقاله، محقق قصد بررسی ضمانت اجرای نقض و دور زدن تحریم‌ها از منظر حقوق بین‌الملل را دارد.

۱- نقض و دور زدن تحریم‌ها

مبادلات و قراردادهایی که در قلمرو اعمال تحریم‌ها و نسبت به موضوعات تحت پوشش تحریم‌ها صورت می‌گیرد، نقض این مقررات تحریمی خواهد بود. در مقررات راجع به تحریم «نقض»^۲ و «دور زدن»^۳ تحریم‌ها با هم بکار رفته و ممنوع شده است. تفاوت این دو شاید در این باشد که «نقض» مربوط به زمانی است که شخص ملزم به رعایت تحریم‌ها به طور مستقیم اقدام به زیر پا گذاشتن ممنوعیت مربوطه می‌شود. اما دور زدن ناظر به اقداماتی است که به طور غیر مستقیم برای انجام مبادله مورد نظر بکار می‌رود، ممکن است که تفاوت آنها از این جهت باشد که دور زدن ناظر به اقدامات شخص تحت تحریم برای انجام مبادله در حوزه تحت شمول تحریم است و نقض راجع به اشخاص و نهادهایی که مطابق با قلمرو اعمال قانون، مطلق مکلف به رعایت ممنوعیت‌های مندرج در آن هستند اما به این تکلیف خود پایبند نیستند.

تحریم‌ها در واقع قراردادهای راجع به موضوعات و مبادلات ممنوعه و غیر مجازی را شامل می‌شود که یک طرف آن اشخاص تحت صلاحیت کشور تحریم‌کننده (تحت قلمرو اعمال قانون تحریمی) و طرف دیگر کشور و اشخاص تحریم شده است. روش‌هایی که برای انجام مبادلات و فعالیت‌های ممنوعه می‌تواند بکار رود (دور زدن تحریم‌ها)، باید حداقل یک نقطه از این سه نقطه را مخفی نگه دارد.^۴

ممکن است از سرپوش استثنائات ذکر شده و یا مبادلات خارج از موضوع تحت تحریم استفاده شود مثلاً ممکن است طرفین قرارداد خود را به تاریخ قبل از اعمال تحریم را نمود کنند یا مبادله‌ی خود را در قلب استثنائات بشر دوستانه و مربوط به دارو و یا مواد غذایی پیش ببرند. مثلاً کالای تحریم شده را با کالا مجاز ترکیب و انتقال دهند؛ تشخیص برخی از کالاهای موضوع تحریم از کالاهای مشابه که موضوع چنین تحریم‌هایی نیستند در برخی موارد بسیار دشوار است.

۱ - رضا عاملی و محسنی آهویی، ۱۳۹۷، ص ۴۷.

۲- Violation.

۳- Evade.

۴ - استر ندو، ۱۳۸۶، ص ۳۷.

احتمالا در این نوع روش های مستقیم نقض یا دور زدن تحریم، با توجه به نظارت های بازرسی ها و الزامات مربوط به ارائه گزارش و ملزومات کسب مجوز درصد موفقیت کم تر است. ممکن است در اماکنی که نظام اداری مقید و مطمئنی ندارد، با پرداخت رشوه تمایل وجود داشته باشد که با اغماض نسبت به فعالیت مورد نظر برخورد کنند.

ممکن است شخصی که طبق قانون تحریم مکلف به رعایت تحریم هاست مایل به نقض این تحریم ها و همکاری در این زمینه باشد. اشخاص و نهادهایی مکلف به رعایت تحریم ها هستند که اصولا اشخاص داخل در قلمرو سرزمینی کشور تحریم کننده و اشخاص تبعه آن کشور در خارج از آن می باشند. شخصی که در قلمرو سرزمینی کشور تحریم کننده مقیم است، ممکن است به نحو مستقیم و تحت سرپوش استثنائات یا معافیت ها برای انجام مبادله اقدام کند. ممکن است این شخص کالا و یا خدمات را به شخص دیگری در کشور ثالث منتقل کند، تا از طریق آن شخص به کشور یا شخص تحت تحریم منتقل شود. مقررات تحریمی عموما به ممنوعیت مبادله غیر مستقیم مورد نظر تصریح کرده اند.

اگر اشخاصی که خارج از قلمرو سرزمینی کشور تحریم کننده مستقرند اما طبق قوانین تحریم کشور تحریم کننده ملزم به رعایت ممنوعیت ها و محدودیت های آن می باشند، کالا و خدمات را از آن کشور وارد نمایند تا به کشور تحریم شده یا شخص تحریم شده منتقل کنند، تحت عنوان «صدور مجدد» ممکن است ممنوع شده باشد. تحریم های ایالات متحده آمریکا حتی اشخاص غیر آمریکایی در خارج از کشور را نیز از صدور مجدد کالا و خدمات آمریکایی به ایران یا شخص ایرانی منع می کند.^۱

شرکت های فرعی که دارای شخصیت حقوقی مستقل می باشند به عنوان شرکت متبوع کشوری شناخته می شوند که در آنجا ثبت شده و فعالیت می کنند و کشور محل اقامت شرکت معمولا صلاحیت قوانین یکجانبه کشوری دیگر نسبت به این شرکت ها را نمی پذیرد. لذا شرکت های خارجی در کشورهای ثالث می توانند به عنوان واسطه عمل کرده و اقدام به صدور مجدد نمایند. قوانین تحریمی یک جانبه اصولا شامل این اشخاص و شرکت ها (اشخاص و شرکت های خارجی و شرکت های فرعی مقیم خارج از کشور تحریم کننده) نمی شود، اگر شامل آنها شود مخالفت کشور مربوطه با این اقدام فراسرزمینی احتمال کشف حقیقت مبادله یا مجازات آن را کاهش می دهد. به نظر می رسد که شرکت های بزرگ و چندملیتی نسبت به تحریم های یک جانبه کشوری مانند ایالات متحده نیز جوانب احتیاط را نگه داشته و اقدام به مبادله با کشور یا شخص تحت تحریم نمی کنند. شرکت های سطح پایین و کوچک نسبت به ایفای نقش واسطه تمایل بیشتری دارند.^۲

در واکنش به اقدام فراسرزمینی آمریکا، اتحادیه اروپا اقدام به وضع مقررات ضد تحریم کرد و تصمیم گرفت که از منافع اشخاص حقیقی و حقوقی حمایت کند و تأثیر قوانین خارجی ذریبط را مرتفع، خنثی، مسدود و با آن مقابله نماید. در این مقررات مقرر شد که هیچ رأی یک دادگاه دیوان و تصمیم یک مقام اداری خارج از جامعه اروپا که مستقیم یا غیر مستقیم قوانین مندرج در ضمیمه یا اقدامات ناشی از آن را عملی سازد، نباید رعایت و اجرا شود. این مقررات شرکت های اروپایی را از اجرای قانون داماتو منع کرده، اینگونه اختلافات و تقابل ها زمینه را برای صدور مجدد کالا و فناوری از این کشور معترض به نحو مساعدتری فراهم می سازد.

۱ - خلیلیان، ۱۳۸۲، ص ۶۴

۲ - علیخانی، ۱۳۸۴، ص ۵۱

به هر حال شرکت های متبوع دولت تحریم کننده و شرکت های خارجی در یک کشور ثالث، ممکن است کالا و خدماتی را که از کشور تحریم کننده نشأت می گیرد، به نحو مستقیم یا غیر مستقیم به کشور یا شخص تحت تحریم منتقل سازند. به عنوان نمونه ایران به آن دسته از کالاهای مورد نیاز خود که در آمریکا تولید می شد، به شکل صادرات مجدد از طریق دبی دسترسی یافته است.^۱ اقلام برای تاجری در امارات فرستاده و از آنجا به ایران ارسال می شود. همچنین به شکل متقابل، اقلام ایرانی برای صادرات به امارات ارسال شده و از آنجا به کشورهای مقصد فرستاده می شود.

«در هر صورت امکان دور زدن تحریم های اتحادیه اروپا که کاربرد فراسرزمینی ندارند نسبت به تحریم های آمریکا، با توجه به همراهی بیشتر شرکت های تبعه کشور ثالث و مقیم در کشوری ثالث، بیشتر است. علاوه بر این تحریم های اتحادیه اروپا دامنه ی کمتری دارند و امکان استفاده از پوشش های غیر تحریمی نیز بیشتر است.

شرکتهای خارجی مشمول قلمرو مقررات، مخصوصا آنها که در زمینه های حساس تجارت می کنند، با توجه به ضمانت اجرای شدیدی مانند آنچه در قوانین آمریکا مقرر شده احتمالا تمایلی نسبت به نقض تحریم ها نداشته باشند. در این وضعیت باید هویت کاربر نهایی (end user) کالا و خدمات پنهان بماند. یک شخص یا شرکت خارجی می تواند به عنوان شخص مورد اعتماد و امین وارد مذاکره و معامله شود و سپس کالا و خدمات موضوع معامله را به ایران یا شخص ایرانی انتقال دهد»^۲.

با تشدید تحریم های اقتصادی غرب علیه ایران، گزارش ها از جمله گزارشی که (۲۰ تیر ۱۳۹۲) در نشریه انگلیسی فاینانشال تایمز منتشر شده است، نشان می دهد که به موازات کاهش تجارت برخی طرفها (کشورها و شرکتها) با ایران، روابط تجاری آنها با برخی همسایگان رشد کرده است. همچنین گزارش های دیگری وجود دارد که نشان می دهد به موازات خودداری شرکت های بزرگ از معامله با ایران، شرکت های کوچک به سرعت در حال پر کردن جای آنها هستند. این مورد به ویژه نسبت به شرکتهایی صادق است که هیچ روابط تجاری با آمریکا ندارند تا نگران تحریم آن باشند. این شرکت های کوچک می توانند به عنوان واسطه ارسال کالا به ایران عمل کنند. همچنین این شرکت ها می توانند روش های امنی برای عرضه محصولات ایرانی در بازارهای مختلف ایجاد کنند.^۳

شرکت ها و اشخاص ایرانی ممکن است در کشوری مناسب، اقدام به ثبت یک شرکت تحت قوانین و تابعیت آن کشور نمایند و مدتی تحت لوای یک شرکت خارجی فعالیت کنند. شرکتهای و اشخاصی که تحت تحریم قرار گرفته اند، نیز ممکن است از طریق تأسیس یک شرکت جدید و با نام جدید برای مدتی به فعالیت پردازند.

شورای امنیت برای جلوگیری از اینگونه روش ها در بندهای ۲۳ و ۲۴ قطعنامه ۱۹۲۹ از کشورها خواست که مانع افتتاح شعب، شرکتهای فرعی یا نمایندگی بانک های ایرانی در خاک خود و بلعکس شوند. اتحادیه اروپا در تحریم های خود به این توصیه عمل کرده و پس از تصویب قطعنامه این ممنوعیت را لحاظ کرد است. دو بند مذکور از بندهای توصیه ای می باشد. در این زمینه نیز ممکن است از طریق یک کشور ثالث عمل کرد. ابتداء شرکتهای با تابعیت کشور ثالث تشکیل داده و سپس از طریق آن مبادله نموده یا اقدام به ثبت شرکت فرعی

۱ - آذری و دیگران، ۱۳۸۷، ص ۱۵۵.

۲ - کروترز، ۱۳۸۶، ص ۸۶.

۳ - <http://www.iranuc.ir/fa/content/1532>.

یا شعبه یا نمایندگی برای آن کرد. در هر صورت استفاده از نقاب شرکت می تواند شناسایی هدف را مشکل سازد و مورد استفاده قرار گیرد. انجام مبادله اولین گام از زنجیره انتقال است، پس از آن ارسال، بیمه و حمل تا مقصد باید انجام شود. طبق قوانین تحریمی اتحادیه اروپا، آمریکا و نیز قطعنامه های شورای امنیت، حمل، بیمه، خدمات واسطه ای، تأمین مالی، ارائه خدمات و سایر اشکال مشارکت در زنجیره انتقال غیرمجاز، ممنوع است. این نوع ملزومات تجارت نیز باید از طریق واسطه ها و به طور غیر مستقیم صورت گیرد. تحریم های حمل و نقل و کشتیرانی که توسط اتحادیه اروپا و آمریکا وضع شده و نیز مراقبتها و نظارت هایی که در قطعنامه های شورای امنیت نسبت به کشتیرانی و تحریم نهادهای خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، انتقال به ایران یا از ایران را دشوارتر می سازد. کشتی ها و هواپیماهای تحت تحریم ممکن است از طریق تغییر نام و ثبت مجدد نسبت به ادامه فعالیت های خود اقدام کنند، در بند ۲۰ قطعنامه ۱۹۲۹ در مورد این روش ها هشدار داده و از آنها خواسته است که اطلاعاتی که در این زمینه دارند در اختیار کمیته قرار دهند.^۱

برای مهار تحریم ها در این زمینه، شرکتهای ایرانی رو به ثبت کشتی های خود با پرچم دیگر کشورها (عمدتاً کشورهای کم نام و نشان) آورده است. خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و شرکت های تابعه آن و ده ها کشتی اش، مورد تحریم ایالات متحده، اتحادیه اروپا و شورای امنیت سازمان ملل قرار گرفته اند. این کشتی ها برای دسترسی به بنادر دیگر کشورها از پرچم دولتهایی غیر از دولت ایران استفاده می کنند. با وجود قطعنامه ۲۰۱۰ شورای امنیت، در خصوص معاملات ممنوعه با این شرکت ها و کشتی ها، تا مدتی پیش پرچم های مالت روی ۴۸ کشتی از ۱۴۴ کشتی خطوط جمهوری اسلامی ایران نصب شده بود و پرچم قبرس نیز روی ۱۲ کشتی دیگر ایرانی دیده می شود. پس از اینکه این دو دولت از ادامه آن جلوگیری کردند، بولیوی به مقصد ثبت پرچم برای شرکت های ایرانی تبدیل شد. دلیل استفاده از پرچم بولیوی هم این است که مقامات این کشور برای اعطای پرچم در پی بررسی عمیق رابطه مالکیت نیستند.^۲

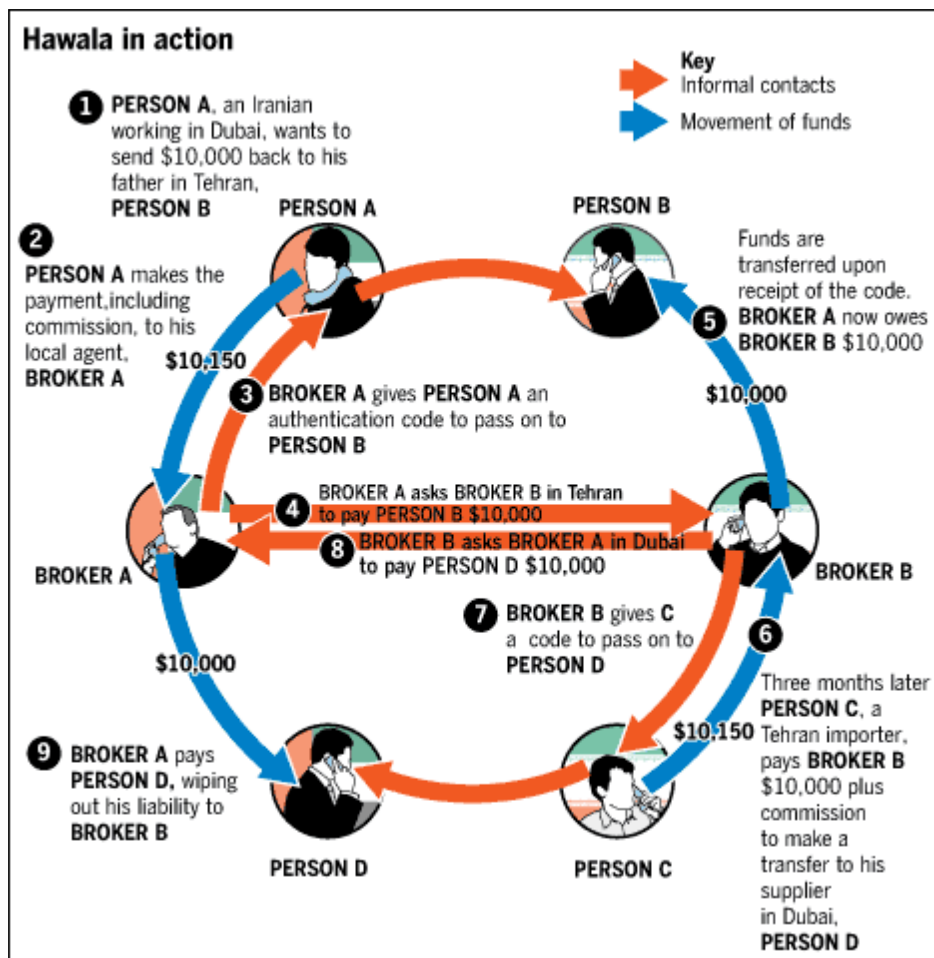
در شرایط تحریم و شرایطی که انتقال وجه بین بانکهای ایران و کشورهای اتحادیه اروپا و آمریکا ممنوع است. انتقال وجه باید به وسیله بانک های ایرانی و کشوری که چنین تحریمی را اعمال نکرده، صورت گیرد یا به واسطه بانک های چنین کشوری انجام شود.

در شرایط تحریم های مالی و بانکی غرب، پرداخت از طریق حواله و سیستم انتقال پول غیر رسمی، روشی است که مورد استفاده ایران قرار می گیرد. نظارت بر حواله و تشخیص منشاء پول در این روش دشوار است. این روش که بیشتر از طریق صرافی ها صورت می گیرد، توسط حداقل دو واسطه در دو کشور دریافت کننده و پرداخت کننده قرار دارند، انجام می شود. نمودار زیر نحوه استفاده از این روش توسط اشخاص ایرانی را نشان می دهد.^۳

^۱ - والنستین و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۳۳

^۲ - Fineren, Daniel, Bolivia saya may de-flag Iranian ship s.l: veuters, Apr, 18, 2012. Available at <http://uk.reuters.com/Article/2012/04/18/uk-iran-ships-bolivia-idukbre83h10j20120418>

^۳ - فاینانشال تایمز، ایرانی ها چگونه تحریم های مالی آمریکا و سازمان ملل را دور می زنند، ۱۳۹۸، به نشانی پایگاه: <http://fararu.com/fa/news/10117>

علاوه بر این، انواع معاملات متقابل از قبیل معاملات تهاتری همواره برای رفع مشکلات فوری، کمبود ذخایر ارزی، کاهش شدید در فروش محصولات صادراتی و تحریم ها و محدودیت های اعمال شده توسط کشورهای دیگر مورد استفاده قرار می گیرد.^۱ ایران نیز تجارت به شیوه تهاتر را در دستور کار خود قرار داده است. نمونه استفاده از این روش، صدور دستور تهاتر بخشی از محصولات پتروشیمی با برخی کالاهای اساسی مانند گندم، چای و شکر است.^۲ ایران با استفاده از نظام تهاتر به تبادل نفت با چین در ازای یوان و کالاهای چینی، با پاکستان در ازای کالاهایی مانند برنج و ... پرداخته است.^۳ ترکیه گاز را به لیره می خرد، این پول توسط ایران برای خرید طلا ترکیه استفاده می شود. شمش های طلا به امارات حمل و در آنجا به ارز معتبر تبدیل یا به ایران حمل می شود.^۴

یکی از شبکه های خارجی در پایگاه اینترنتی خود مدلی از دور زدن تحریم های نفتی و نحوه گردش پول در چرخه خرید نفت ایران، منتشر کرده است. در نمودار ارائه شده، پس از فروش نفت ایران به کشورهای مختلف، ابتدا پول نفت فروخته شده به کشورهای مختلف، با واحد پول کشور خریدار به حساب بانکی ایران

1- <http://sanctionsshortcut.blogfa.com/post-22.asp>.

2- <http://www.donya-e-qtasad.com/news/445619>.

3- Mendiolaza, Gustavo, Trade in your Washing Machine: Tehran Method for Evading International sanctions available at: <http://futuredirections.org.au/publications/Indian-ocean/29-indian-oceanswa/939/trade-in-your-washing-machin>.

4- Watson, Ivan and Tuysuz, Gul, Iran importing gold to evade economic sanctions Turkish Official says. available at: www.edition.CNN.com/20/2111/29/world/meast/turkey-iran-gold-for-oil/index.html.

در یک بانک خارج از کشور تحریم کننده واریز می شود. در مرحله بعد این پول به یک بانک واسط در آمریکا منتقل شده و به دلار تبدیل می شود. پول نفت که حالا به دلار تبدیل شده، مجدداً به بانکی خارج از حوضه تحریم ها منتقل شده و نهایتاً پول نفت پس از یک دوره گردش، به صورت دلار به دست ایران می رسد.^۱

انجام چنین روش هایی نیازمند همکاری بانکها و موسسات خارجی است. برخی از بانکها ممکن است در ازای دریافت مبلغ درخواستی، حاضر به همکاری در این زمینه باشند. از جمله بانک هایی که در این زمینه کمک کرده اند، بانک های استاندارد چارترد، ING، بارکلیز، کردیت سوئیس، بانک لویده، بانکای بی آن امر، بانک کونلون چین و بانک اسلامی عراق هستند که توسط مقامات آمریکایی جریمه یا تحریم شدند. رویکرد استاندارد چارترد در نقض تحریم ها، روش ساده ای بود که به آن خالی گذاشتن گفته می شود. این عبارت به معنای حذف اطلاعات شناسایی هنگام انتقال الکترونیکی حساب است که در این مورد، به معنای پنهان کردن و حذف ارتباط نهادهای ایرانی در انتقال حساب هاست.^۲

یکی از آثار تحریم های اقتصادی، عدم تعامل و همکاری برخی دولتهای طرف تجاری در ارائه اسناد تجاری است. وجود این اسناد از نظر قوانین تجاری برای انجام تجارت و ترخیص کالا از گمرک ضروری است و عدم برخورداری از این اسناد به اختلال در تجارت می انجامد. طرفهای تجاری از انجام معامله به شیوه رسمی با مقصد ایران پرهیز می کنند و این معاملات از طریق افراد و دولت های ثالث و واسطه انجام می پذیرد. به همین دلیل تهیه فاکتورهای خرید و اسناد تجاری امکان پذیر نیست. بنابراین، گشایش اعتبار اسنادی و انجام مراحل ترخیص کالا با مشکل مواجه می شود. اصلاح برخی قوانین و توجه با این شرایط برای مقابله با تحریم های اقتصادی لازم است.^۳

تحریم های مالی غرب عمدتاً به شکل مسدود کردن منابع و دارایی، محدود کردن انتقال وجه و تأمین مالی ظاهر می شوند. مسدود کردن منابع و دارایی ها بخش مهمی از دارایی و منابع مالی کشور را از دسترس خارج و غیر قابل استفاده می کنند؛ بنابراین شرکت ها و مؤسسات دولتی و شرکت ها و مؤسسات مالی که در دور زدن تحریم ها فعالیت می کنند، باید احتمال مسدود شدن دارایی ها و منابع مالی خود را بدهند و قبل از اعمال تحریم آنها را خارج سازند. همچنین اطلاعات راجع به منابع و دارایی ها را مخفی نگه دارند. برای مقابله با دور زدن آنها اطلاعات نقش بسیار مهم و حیاتی دارد و اشخاص درگیر در دور زدن تحریم ها و نهادها و مؤسسات دولتی باید نسبت به ارائه اطلاعات در این زمینه سرسخت و محتاط باشند.^۴

در پایان این بحث باید گفت که تحریم های ایالات متحده و آمریکا علیه ایران از جهت قانونی، با دقت تنظیم شده و سعی شده که همه ی فعالیت ها و اقداماتی که جهت دور زدن تحریم ها ممکن بوده، تا حد امکان ممنوع یا محدود سازد. به علاوه در عمده این مقررات، مقرره ای وجود دارد که صراحتاً هر گونه مشارکت و فعالیت جهت دور زدن یا نقض مفاد آن مقررات را ممنوع اعلام می کند. مثلاً دستور اجرائی ۱۲۹۵۷ کلینتون رئیس جمهوری ایالات متحده آمریکا هر نوع معامله توسط هر شخص آمریکایی یا در قلمرو آمریکا که ممنوعیت های ناشی از این دستور را نادیده بگیرد یا از آنها اجتناب کند یا قصد چنین کاری یا سعی در نقض

^۱ - www.farsnews.com/newsteat.php?nn=13910525000008.

^۲ - روش های دور زدن تحریم ها از نگاه فارن پالیسی، ۱۳۹۷، پایگاه:

www.econews.ir/fa/news/177746

^۳ - علومی یزدی، ۱۳۹۲، ص ۱۳۸

^۴ - علومی یزدی، ۱۳۹۲، ص ۱۴۹

ممنوعیت های موضع این دستور داشته باشد را ممنوع اعلام می کند. در دستورالعمل های بعدی که توسط رؤسای جمهور آمریکا صادر شده نیز چنین مقرر شده ای وجود دارد. در مقررات مبادلات ایران نیز در قسمت ۲۰۳ - ۵۶۰ به آن تصریح شده است.

در مقررات تحریمی اتحادیه اروپا نیز در ماده ی ۴۱ آئین نامه 267/2012 مشارکت آگاهانه و عاملانه در فعالیت هایی که موضوع یا نتیجه آن نقض ممنوعیت های مقرر باشد، ممنوع شده است.

۲- ضمانت اجرای نقض و دور زدن تحریم ها

تحریم های شورای امنیت سازمان ملل متحد، تحریم های اتحادیه اروپا و تحریم های متحده آمریکا برای تضمین اجرای مقررات خود دارای ضمانت اجرایی هستند ما در این قسمت به بررسی این ضمانت اجراها می پردازیم. ضمانت اجرای انعقاد قرارداد در این حوزه ها بطلان و عدم اعتبار قرارداد است که خارج از بحث مقاله می باشد اما در این قسمت منظور از ضمانت اجرا اصولاً ادراکاتی است که بیشتر جنبه کیفری دارد.

۱-۲- ضمانت اجرای قطعنامه های شورای امنیت

ماده ی ۲۵ منشور ملل متحد، دولت های عضو سازمان ملل را به اجرای تصمیمات تصویب شده توسط شورای امنیت، متعهد و ملزم می کند. بنیاد اجرای تحریم های شورای امنیت، اقدامات دولت های عضو سازمان ملل در اجرایی کردن قطعنامه های شورای امنیت از طریق قوانین داخلی است.

این مقررات اجرایی و قانونی در حوزه سرزمینی تحت حاکمیت کشور عضو و نیز نسبت به تمام اتباع و نهادهایی که طبق قوانین کشور عضو تأسیس و سازماندهی شده اند، بکار گرفته می شوند تخلف یا انحراف از این مقررات و اقدامات ملی جرم بوده و مجازات های مشخصی طبق قوانین ملی دارد. چنین مجازات هایی بنا به تشخیص این دولت باید مؤثر، دارای قدرت بازدارندگی و متناسب با جرم باشد و ممکن است شامل مصادره دارایی ها و اموال به دست آمده از عمل غیرقانونی باشد.^۱

علاوه بر ضمانت اجراهای ملی، شورای امنیت و کمیته تحریم ها نیز اشخاص و نهادهایی را که در دور زدن تحریم های شورای امنیت و یا نقض ممنوعیت های این قطعنامه ها مشارکت داشته اند، مشخص نموده و این اشخاص و نهادها را به عنوان اشخاص یا نهادهای تحریم شده معرفی کند و اموال و دارایی آنها را مسدود اعلام کند.

در تحریم های علیه ایران، بند ۱۹ قطعنامه ۱۹۲۹ پس از اعلام تصمیم نسبت به انسداد اموال و دارایی های نهادهای خطوط کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران (IRISL) و اشخاص و نهادهایی که از طرف آنها عمل می کنند یا تحت مالکیت یا کنترل آنها هستند، به اشخاص و نهادهایی اشاره می کند که توسط شورای امنیت با کمیته مشخص شده اند که در دور زدن یا نقض مفاد قطعنامه های شورای امنیت علیه ایران (۱۷۳۷ و ۱۷۴۷ و ۱۸۰۳ و ۱۹۲۹) به این اشخاص و نهادها کمک کرده اند. بند ۲۶ قطعنامه ۱۹۲۹ یادآوری می کند کمیته تحریم ها باید اشخاص و نهادهایی که در دور زدن یا نقض مفاد این قطعنامه ها به افراد با شرکت های معینی کمک کرده اند، مشخص سازد.

در رابطه با ارقام ممنوعه، بند ۱۶ قطعنامه ۱۹۲۹ به کشورها مجوز می دهد که اقلامی را که تأمین، فروش، انتقال و صدور آنها بر اساس قطعنامه های شورای امنیت علیه ایران ممنوع اعلام شده اند و در بازرسی ها صورت گرفته توسط کشورها کشف می شوند، توقیف کنند و از دست این ارقام خلاص شوند (مثلاً از طریق

۱ - والنستین و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۱۱۳

نابود کردن، اوراق کردن، انبار و انتقال به کشوری غیر از مبدأ و مقصد این کالاها و اقلام). شورای امنیت در این جهت کشورها را مکلف می کند که همکاری های لازم را انجام دهند.

بنابر آنچه گفته شد بنیاد و اساس تضمین اجرای قطعنامه های شورای امنیت در حقوق داخلی کشورها و اقدامات اجرائی و قانونی دولت های عضو نهفته است. اصولاً دادگاه های کشورهای مختلف عضو سازمان ملل متحد مطابق با سیستم حقوقی داخلی خود، مقررات حقوق بین الملل را همسطح و حتی بالاتر از قوانین و مقررات ملی خود میدانند.

۲-۲- ضمانت اجرای تحریم های اتحادیه اروپا

تحریم های اتحادیه اروپا که توسط شورا اروپا صورت می گیرد برای کشورهای عضو اتحادیه اروپا لازم الاتباع می باشد و اشخاص، شرکت ها، مؤسسات و نهادها تحت صلاحیت هر یک از کشورهای عضو اتحادیه اروپا باید این مقررات و ممنوعیت ها را رعایت کنند ضمانت اجرای نقض تحریم های اتحادیه اروپا توسط دولتهای عضو وضع می شود، ماده ی ۴۷ آئین نامه 267/2012، مقرر می کند که «دولتهای عضو باید قواعدی مربوط به مجازات های قابل اعمال نسبت به نقض این مقررات وضع کنند و همه ی اقدامات لازم را جهت اطمینان از اجرایی شدن آنها بکار برند. مجازات های مقرر برای این منظور باید مؤثر متناسب و بازدارنده باشد».

علاوه بر مجازات هایی که توسط دولت های عضو وضع می شود، شورای اروپا نیز مانند شورای امنیت اشخاصی را در فهرست مندرج در پیوست مقررات تحریمی به عنوان اشخاص تحریم شده مشخص می کند اشخاص و نهادهای ایرانی به ویژه شرکتها و مؤسسات دولتی با درج نامشان در پیوست این قطعنامه ها تحریم شده و مشمول انسداد دارایی و اموال قرار گرفته اند. البته شورای اروپا و کشورهای عضو اتحادیه اروپا علی الاصول باید در قلمرو صلاحیت مورد قبول طبق حقوق بین الملل، اقدام به تحریم و مجازات نمایند. با توجه به رویکرد اتحادیه اروپا به تحریم های ایران و تفسیر موسع از قطعنامه های شورای امنیت اگر این اتحادیه اشخاص، شرکتها و نهادهای تابع کشورهای ثالث و خارج از حیطه صلاحیت کشورهای عضو را به علت همکاری با ایران و شرکتهای ایرانی در دور زدن تحریم های اتحادیه اروپا تحریم نماید و مجازات کند، تفاوتی بین عملکرد خویش و عملکرد فراسرزمینی ایالات متحده باقی نگذاشته است؛ اقدامات فراسرزمینی که اتحادیه اروپا به شدت نسبت به آن معترض بوده و واکنش نشان داده است^۱.

۲-۳- ضمانت اجرای تحریم های ایالات متحده

تحریم های ایالات متحده به عنوان کشوری که بیشترین میزان تحریم های یک جانبه را علیه سایر کشورها اعمال کرده است اصولاً به استناد امنیت ملی و منافع ملی آمریکا و یا نقض شدید حقوق بشر یا حمایت از تروریسم و نقض صلح جهانی صورت می گیرد. بر این مبنا مجازات های نسبتاً شدیدی برای نقض مقررات تحریمی مقرر شده است. ضمانت اجرای پیش بینی شده برای نقض و دور زدن تحریم ها، اشخاصی که اقدام به نقض تحریم ها و انجام مبادلات ممنوعه کنند و تجارت آنان را به خطر می اندازد.

یکی از ضمانت اجرای پیش بینی شده در این تحریم ها، مجازات حبس و جریمه نقدی است. جریمه های کیفری نقض مقررات معاملات ایران می تواند به جریمه تا یک میلیون دلار بینجامد و متخلفان ممکن است تا

۲۰ سال حبس محکوم شوند. جریمه های غیر کیفری در نظر گرفته شده که از ۲۵۰ هزار دلار یا دو برابر ارزش معامله تجاوز نخواهد کرد.^۱

این مجازات ها نسبت به اشخاصی اعمال می شود که در قلمرو اعمال مقررات تحریمی ایالات متحده هستند. این اشخاص اصولاً یا مقیم ایالات متحده آمریکا هستند یا مرتکب این جرایم در سرزمین آمریکا شده اند یا اشخاص تبعه ایالات متحده در داخل یا خارج از کشور هستند.

علاوه بر اینها، برخی از مقررات تحریمی ایالات متحده آمریکا نسبت به اتباع بیگانه در خارج از ایالات متحده وضع شده اند، از جمله قانون داماتو و دستور اجرائی شماره ۱۳۶۰۸ اوباما. نقض این مقررات اصولاً مستوجب تحریم شخص خارجی است. تحریم های آمریکا شرکت های تجاری خارجی را وادار می سازد که بین تجارت با ایران و تجارت با آمریکا، یکی را انتخاب کنند.

در دستور اجرائی ۱۳۶۰۸ در تاریخ ۱ مه ۲۰۱۲ باراک اوباما به وزیر خزانه داری اجازه داد که پس از مشورت با وزارت خارجه، تحریم های تجاری معینی را علیه اشخاص خارجی که اقدام به نقض و دور زدن تحریم های ایالات متحده راجع به ایران و سوریه می کنند، اعمال نماید. این تحریم ها شامل منع همه ی مبادلات و معاملات که به نحو مستقیم و غیر مستقیم این اشخاص درگیر در آن هستند از جمله هر صادرات، صادرات مجدد، واردات، فروش، خرید، انتقال، معاوضه، دلالی، تأیید، تأمین مالی، تدارک یا تضمین کالا، خدمات یا تکنولوژی «از» یا «برای» ایالات متحده یا هر شخص آمریکایی می شود. این دستور همچنین ورود این اشخاص را به خاک ایالات متحده معلق می سازد.^۲

این تحریم ها و ممنوعیت ها نسبت به اشخاص خارجی اعمال می شود که:

- هر پروانه، دستور آئین نامه ها یا ممنوعیت مندرج یا صادر شده پیرو وضعیت اضطراری ملی اعلام شده در دستور العمل ۱۲۹۵۷ (نسبت به ایران) و ... را نقض کرده یا تلاش در نقض آن داشته یا جهت نقض آن تبانی کرده یا موجب نقض آن شده اند.
- از طرف هر شخصی که موضوع تحریم های ایالات متحده آمریکا راجع به ایران با سوریه است یا برای چنین شخصی، اقدام به مبادلات گمراه کننده کرده اند. منظور از مبادلات گمراه کننده هر مبادله ای است که در آن هویت شخص موضوع تحریم های ایالات متحده راجع به ایران با سوریه، از اشخاص دخیل در مبادله یا مقامات نظارتی مربوط مخفی می ماند.
- تحت مالکیت یا کنترل اشخاص فوق هستند یا به نحو مستقیم یا غیر مستقیم از طرف این اشخاص یا به نفع آنها عمل می کنند. منظور از «شخص» در اینجا اعم از شخص طبیعی و نهاد است.

علاوه بر این در حوزه تحریم های مربوط به صنعت نفت و گاز ایران، در قانون داماتو مجازات های مشخص مقرر شده که رئیس جمهور باید دو یا چند مورد از آنها را علیه شخصی که اقدام به سرمایه گذاری معینی در ایران کرده، اعمال کند،

¹- Iranian Transactions Regulations, 560-701(a)(1)&(2).

²- Executive Order 13608 of May 1, 2012. Prohibiting Certain Transactions With and Suspending Entry into the United States of Foreign Sanctions Evaders with Respect to Iran and Syria.

باراک اوباما در دستور اجرائی شماره ۱۳۵۹۰ در تاریخ ۲۰ نوامبر ۲۰۰۱ اجازه تحمیل تحریم های معینی راجع به تهیه کالا، خدمات و تکنولوژی یا حمایت از بخشی پتروشیمی و انرژی صادر کرد این دستور به منظور اتخاذ تدابیر پیشتری راجع به وضعیت اضطراری ملی اعلام شده در دستورالعمل شماره ۱۲۹۵۷ (۱۵ مارس ۱۹۹۵) و به استناد قوانینی مانند قانون وضعیت اضطراری ملی و قانون اختیارات اقتصادی اضطراری بین المللی صادر شد. مجازات هایی که در این قانون برای نقض مقررات آن به وسیله ی وزارت خارجه اعمال می شود، مانند موارد مذکور در قانون داماتو است که در بالا ذکر شد. علاوه بر آنها وزارت خزانه داری می تواند نسبت به مسدودسازی اموال و دارایی های این اشخاص که توسط وزارت خارجه معین شده اند، پس از مشورت با آن، اقدام نماید و تحریم های مالی ای نیز علیه آنها اعمال کند. در دستور اجرایی ۱۳۶۲۸ نیز مجازات هایی مانند مجازات های مقرر در قانون تحریم های ایران و لیبی و دستور اجرایی ۱۳۵۹۰، پیش بینی شده است.^۲

^۱- Executive Order 13590 of November 20, 2011. Authorizing the Imposition of Certain Sanctions With Respect to the Provision of Goods, Services, Technology, or Support for Iran's Energy and Petrochemical Sectors.

^۲ - حسینی، ۱۳۹۱، ص ۷۶

به طور کلی می توان گفت حقوق بین الملل در مواردی که سازوکار های حل و فصل اختلاف میان دولتها پیش بینی نشده، تشخیص اینکه قاعده ای نقض شده و تصمیم گیری درمورد برخورد با این نقض، هر دو در دست خود دولت هاست. خلأ ضمانت اجرا برای تعهدات حقوق بشری و ضعف ساز و کارهای موجود، اعم از معاهداتی یا غیر معاهداتی در حمایت از حقوق اولیه انسان ها به ویژه در برابر دولت های خودشان، وسوسه یافتن ضمانت اجرایی در نظام حقوق بین الملل عام را برجسته تر می کند. لذا حقوق بین الملل، به علت برخورداری از ضعفهای ساختاری، نارسا بودن قواعد موضوعه و کثرت و تنوع مسائل جدید و رای موضوعات سستی از ضمانت اجرای کافی و مقابله با نقض معیارهای بین المللی به طور موثر برخوردار نشده است. تمام ضمانت اجرایی که در قالب حقوق بین الملل آمده است جز طرحی بر کاغذ نمی باشد و قدرت اجرایی ندارد؛ چون شورای امنیت سازمان ملل فقط در شرایط محدودی به اعمال ضمانت اجرا می پردازند و غالباً این شورا با اختیارات و تو که پنج عضو دائمی شورا دارند، فلج گردیده و از کار افتاده است و از طرف دیگر مجمع عمومی جز توصیه قدرت دیگری ندارد و تصمیماتش معمولاً جنبه قانونی و الزامی ندارد. پس اگر در جهان معاصر شاهد تجاوزهای زیادی هستیم جای تعصب نیست؛ چون سیستم سازمان ملل دارای عیوب زیادی است که باید در آینده اصلاح گردد.

۱- فارسی

- آذری، مصطفی، دریایی، محمدهادی و حق پناه، محمود، تحریم اقتصادی آثار پیامدها سیاستها راهکارها، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۷.

- استر ندو، دنیل، تحریم ها و اقدامات هدفمند برای حل تعارضات، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۶.

- حسینی، کربلایی، علی، تحریم های فراتر از مصوبات شورای امنیت نسبت به ایران و چگونگی مقابله با آن، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۹۱.

- خلیلیان، سید خلیل، دعاوی حقوقی ایران و آمریکا مطرح در دیوان داوری لاهه شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۲.

رضا عاملی، سعید، محسنی آهویی، ابراهیم، فقدان مشروعیت قانونی بین‌المللی تحریم و نقض حقوق بشر، چاپ موسسه اسلامی حقوق بشر، ۱۳۹۷.

- علیخانی، حسین، تحریم ایران شکست یک سیاست، ترجمه محمد متقی نژاد، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۸۴.

علومی یزدی، حمیدرضا، تاثیر تحریم های غرب علیه ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۲.

- فرخ سیری، منصور، مناسبات متقابل میان تحریم اقتصادی و حقوق بین الملل بشر، رساله ی دکتری حقوق بین الملل، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۷.

- کروتز، جو کیم، نگاهی به نقش اتحادیه اروپا در اعمال تحریم های ترجمه و تنظیم و نشر موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۶.

- والنستین، پیتر و استیانو، کارینا و اریکسون، میشل، اثر بخشی تحریم های هدفمند راهبرد اجرایی گزینه های سیاسی سازمان ملل، ترجمه: حسن شکوه و مهدی کلاته، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۶.

۲- انگلیسی

- Fineren, Daniel, Bolivia saya may de-flag Iranian ship s. I: Reuters, Apr, 18, 2012. available at: <http://uk.reuters.com/articale/2012/04/18/uk-iran-ships-boliviaidukbre83h10j20120418>.

- Mendiola, Gustavo, Trade in your Washing Machine: Tehran Method for Evading International sanctions available at: <http://futuredirections.org.au/publications/Indianocean/29-indian-ocean-swa/939-trade-in-your-washing-machi>.

- Watson, Ivan and Tuysuz, Gul, Iran importing gold to evade economic sanctions Turkish Oficial says. available at: <http://edition.cnn.com/20/2111/29/world/meast/turkeyiran-gold-for-oil/index.html>.

- Iranian Transactions Regulations 31 CFR part 560.

- Executive Order 13590-Authorizing the Imposition of Certain Sanctions With Respect to the Provision of Goods, Services, Technology, or Support for Iran's Energy and Petrochemical Sectors, 2011.

- Executive Order 13608 of may 1,2012. Prohibiting Certain Transactions with and Suspending Entry In to the United States of foreign Sometions Evaders with Respect to Iran and Syria.

- www.iranuc.ir
- www.donya-e-eqtasad.com
- www.econews.ir
- www.fararu.Com
- www.farsnews.com
- www.sanctionsshortcut.blogfa.com